Анастасія Кунцевська

КАТЕГОРІЇ АНАЛІЗУ У ДІЯЛЬНІСНО-ОРІЄНТОВАНОМУ КОНСУЛЬТУВАННІ

Кунцевська А. Категорії аналізу у діяльнісно-орієнтованому консультуванні. У статті проаналізовано психологічні практики консультування, розроблені в рамках діяльнісної парадигми С.Л. Рубінштейном, А.Н. Леонтьєвим, Ф.Е. Василюком, Г.П. Щедровицьким і іншими дослідниками. Йдеться про проблему розриву між науковою теорією діяльності та методологією практик психологічної допомоги. Представлено базові категорії аналізу ситуації в діяльному підході, на підставі яких було розроблено авторську модель консультативної взаємодії, а саме: єдність свідомості і діяльності; діяльність переживання і одиниці аналізу діяльності. Оскільки предметом консультування виступає проблемна ситуація, пережита клієнтом, то основною метою психологічного консультування є зведення проблеми до низки задач, що, в свою чергу, вимагає поставити чітку логіку і етапність консультативного процесу.

Показано, що консультант проводить клієнта через кілька етапів: сканування ситуації, позиційний аналіз, проблематизація і фіксація суперечностей, перепозиціонування та проектування нових схем діяльності, на кожному з яких відбуваються послідовні зміни.

Ключові слова: діяльнісний підхід, психологічна практика консультування, проблематизація, позиціонування.

Кунцевская А. Категории анализа в деятельно-ориентированном консультировании. В статье проанализированы психологические практики консультирования, разработанные в рамках деятельностной парадигмы С.Л. Рубинштейном, А.Н. Леонтьевым, Ф.Э. Василюком, Г.П. Щедровицким и другими исследователями. Речь идет о проблеме разрыва между научной теорией деятельности и методологией практик психологической помощи. Представлены базовые категории анализа ситуации в деятельностном подходе, на основании которых была разработана авторская модель консультативного взаимодействия, а именно: единство сознания и деятельности; деятельность переживания и единицы анализа деятельности. Поскольку предметом консультирования выступает проблемная ситуация, пережитая клиентом, то основной целью психологического консультирования является сведение проблемы к ряду задач, что, в свою очередь, требует поставить четкую логику и этапность консультативного процесса.

Показано, что консультант проводит клиента через несколько этапов: сканирование ситуации, позиционный анализ, проблематизация и фиксация противоречий, перепозиционирование и проектирование новых схем деятельности, на каждом из которых происходят последовательные изменения.

Ключевые слова: деятельностный подход, психологическая практика консультирования, проблематизация, позиционирование.

Kuntsevskaya, A. Categories of analysis within activity-oriented counseling. This paper aims to provide an analysis of the theoretical and methodological grounds of Activity-oriented models of psychological counseling practice, along with an author's model of counseling interaction between a psychologist and a client within the framework of Activity theory.

In contrast to majority of psychological theories, Activity theory has not yet been fully reflected in psychotherapeutic and counseling practice. As a consequence, we can see the gap in the relevant methodology of psychological care, despite of multiple theoretical and empirical research, conducted within Activity framework.

The structure and procedure of Activity-oriented counselling is based on major categories of Activity theory, developed by S. Rubinstein, A. Leontiev, F. Vasilyuk, G. Schedrovitsky, namely: i) unity of consciousness and activity; ii) experiencing as a form of personal activity; iii) categories of activity analysis. Since the subject of counseling is the problem situation experienced by a client, the main purpose of psychological counseling is to convert the problem into achievable tasks, which requires setting a clear logic and sequencing stages of consultative process.

It is shown that the consultant guides the client through a series of stages, which involve consistent changes.

Those stages include following: situation scanning; positional analysis; problematizing and capturing of contradictions, repositioning and designing of new activity schemes.

Activity-oriented counseling offers a comprehensive, context-sensitive method of client's life story exploration and highly structured procedure, which allows psychologist and the client to retain its overall meaning and logic.

Certainly, an active approach in the psychological practice of counselling requires further methodological developments: in particular, the development of protocols of counseling sessions and non-parametric methods of diagnosis of client advancement.

Keywords: *activity-oriented approach, Activity theory, experiencing, psychological counselling practice, problematization, positioning.*

Вступ. Категорія діяльності посідає одне з центральних місць у системі наукового знання про людину та центральне місце в системі базових категорій психології, які формують її понятійний апарат поруч із такими категоріями, як: «особистість», «свідомість», «спілкування», «мислення», тощо.

Поява теорії діяльності, заснована на культурно-історичній теорії Л.С. Виготського (1920–1930 рр.), зрушила уявлення про психіку від її розуміння як окремої сутності, незалежної від зовнішніх впливів, до визнання діяльності феноменом, який пов'язує суб'єкта з навколишнім світом, впливаючи на нього та підпорядковуючись його об'єктивним властивостям.

На відміну від більшості психологічних теорій діяльнісний підхід тривалий час не знаходив свого втілення у практиці психологічної допомоги (консультування та психотерапії). Таким чином, там, де могла б з'явитися діяльнісна школа практики психологічної допомоги, як це відбулося, наприклад, із когнітивно-поведінковою, гештальт-психологією, чи гуманістичною парадигмою, виникла прогалина. Натомість, емпіричні моделі діяльнісного підходу широко використовувались та продовжують використовуватись як модель аналізу і побудови прикладних досліджень на замовлення різних сфер виробництва та системи освіти.

Протиріччя між науковим знанням, отриманим на основі експериментальних досліджень, здійснених в логіці та за принципами теорії діяльності, та актуальними вимогами психологічної практики (яка потребує іншого типу досліджень – тих, що уможливають засновану на доказах практику), загострюється сьогодні на тлі інтенсивного поширення західних психотерапевтичних та консультативних моделей.

Відомий представник діяльнісного підходу, засновник першого в РФ Центру психологічного консультування Ф.Ю. Василюк зазначав, що «психотерапевтична практика та освіта поставили вітчизняну науково-психологічну традицію не лише в ситуацію жорсткої конкуренції, не лише в ситуацію виживання, вони поставили її перед сократівським завданням пізнати саму себе і дати відповідь на питання: чи є в її коренях і витоках, в її генотипі потенції породження повноцінних психологічних практик» (Василюк, 2007).

Методологія дослідження.

Мета дослідження – аналіз наявних діяльнісно-орієнтованих моделей психологічних практик, а також виклад авторської моделі структури та механіки консультативної взаємодії психолога та клієнта у діяльнісному підході.

Завдання дослідження:

- проаналізувати загальні тенденції розвитку психологічних практик консультування у діяльнісному підході;
- визначити загальну структуру консультативної взаємодії;
- дати загальну характеристику положень і категорій, розроблених основоположниками теорії С. Л. Рубінштейном та А.Н. Леонт'євим, а також представниками «другої хвилі» теорії діяльності (Василюк, 1984; Щедровицкий, 1987 та ін.), на яких було засновано авторську модель консультування.

Результати дослідження та їх обговорення.

Становлення консультативних практик у діяльнісному підході.

Базові принципи та методологія теорії діяльності стали фундаментом для низки методологічних шкіл та практик, які виникли й набули поширення на пострадянському просторі та за його межами. Насамперед, це – різноманітні освітні практики, побудовані на базових категоріях теорії діяльності, зокрема: теорія і практика розвиваючого навчання, низка прикладних практик системного проектування, що зумовили розвиток, в тому числі, консультативного напрямку в діяльнісному підході (Щедровицкий, 1987; Зарецкий, 2013; Суворова, 2006; Engeström, 2009 та інші).

Так, починаючи з 60-х, потужний розвиток теорії діяльності у напрямі теорії та методології пізнання відбувся завдяки Г.П. Щедровицькому, його колегам і послідовникам. На основі науково-методологічного дискурсу пізнання й способів організації мислення ним була запропонована особлива форма організації колективної мисленнєвої діяльності, спрямована на вирішення широкого кола соціальних і соціально-економічних проблем (Щедровицкий, 1987).

Аналогічний поштовх до розвитку соціокультурної теорії діяльності у країнах західної Європи дав фінський науковець У. Engeström: «Теорія діяльності – це теорія предметно-керованої діяльності, де предмети є генераторами та осередками уваги, мотивації, зусиль та сенсу (Engeström,

2009). В процесі діяльності люди постійно змінюються і створюють нові предмети». Engeström вводить поняття «плинних предметів» (runaway objects) – суперечливих предметів, які виходять за межі компетенції та відповідальності одного соціального суб'єкта. До таких проблемних предметів автор відносить екологічні і соціальні проблеми, а також технологічні інновації, що робить їх об'єктом уваги спеціальних професій (Engeström, 2009).

Методологія системно-діяльнісного підходу, розроблена Щедровицьким, так само, як і модель, яку представив Engeström, на рівні конкретної професійної взаємодії суб'єктів соціальних систем (якими можуть виступати як окремі індивіди, так і соціальні групи, спільноти, організації), побудована на практиках рефлексії як особливому процесі мислення. Ці ж самі рефлексивні практики поступово стають основою для конструювання практик психологічної допомоги.

Трансформацію діяльнісної парадигми в напрямі розбудови психотерапевтичної теорії розпочав Ф.Ю. Василюк, запропонувавши низку концептуальних моделей, які уможливають конструювання консультативного та терапевтичного процесів: модель станів свідомості (що включає в себе: несвідоме, переживання, усвідомлення та рефлексію), модель життєвих світів особистості та відповідних їм типів критичних ситуацій, модель стратиграфічного аналізу переживання. Власне, особистісне переживання Василюк розглядає як особливу форму діяльності, спрямовану на смислоутворення «у ситуації неможливості реалізації особистістю власних життєвих необхідностей» (Василюк, 1984).

Тривалий час діяльнісний підхід був суттєво обмежений у практиках психологічного консультування. Натомість, з кінця 90-х років з'являються роботи, в яких здійснюються спроби методологічного обґрунтування *психолого-педагогічного консультування суб'єктів освітнього процесу*.

Так, наприклад, методологічне обґрунтування консультативних практик у діяльнісному підході в системі освіти представлено у низці робіт Суворової Г.А., в яких вона на підставі наукових розробок Шадрікова В.Д. (системно-генетичний аспект та розробка проблеми діяльності як самостійної фундаментальної проблеми психології) здійснює аналіз задач основних суб'єктів освітньої діяльності та визначає зміст та мету психолого-педагогічного консультування (Суворова, 2006). Сутністю консультативно-психологічної діяльності психолога в процесі навчання вона вважає пошук «варіантів структурування навчальних цілей і навчальних дій в просторі навчальних завдань відповідно до можливостей учня, а також розробку і реалізацію на цій підставі психолого-педагогічних рекомендацій та програм із формування різноманітних психологічних механізмів навчання», а основною метою його – «зняття протиріч між вимогами навчальної діяльності та можливостями учня їх виконати в умовах спільної діяльності психолога з учнем або вчителем» (Суворова, 2006).

Зі свого боку, В.К. Зарецький, виходячи з положень методології Г.П. Щедровицького, обґрунтував модель рефлексивно-діяльнісного підходу,

що забезпечує технології надання консультативної допомоги суб'єктам освітнього процесу (учням і вчителям), спрямовані не лише на подолання ними труднощів, які виникають у навчальній діяльності, але й на розвиток в цілому (Зарецкий, 2013). Він розглядає консультативну допомогу як єдність педагогічної та психологічної практик з огляду на те, що «в ній неодмінно присутні традиційні елементи навчання, а саме: трансляція зразка, пояснення, контроль, зворотний зв'язок», а також «сприяння самостійності руху суб'єкта в проблемі, розкриття і зростання його потенціалу в рішенні проблем і подоланні труднощів» (Зарецкий, 2013).

Модель психологічного консультування у діяльнісному підході.

Консультування є одним з найбільш поширених методів професійної комунікації сервісних соціономічних професій (юридична, економічна, медична, психологічна тощо), основним принципом якого є адресне звернення особи до відповідного фахівця щодо вирішення наявних проблем (економічних, соціальних, психологічних тощо). З цієї точки зору, найзагальніша схема запиту (схема 1) являє собою виникнення позиції клієнта (особи, яка переживає труднощі, проблеми або потребує відповідної інформації стосовно певної сфери свого життя) та позиції фахівця-«експерта», який, в свою чергу, володіє системою науково-практичних, прикладних знань, зразків та моделей, що дають йому можливість відповісти на запит клієнта.

Схема 1. Формування запиту клієнта

Практика психологічного консультування, на відміну від решти консультативних практик, потребує не лише відповідної фахової підготовки, але й знання та здатність орієнтуватися у концептуальній психологічній моделі. Цю модель визначає психологічна школа/парадигма, в межах місії, логіки та принципів якої мислить і працює психолог-практик. Відтак, у процесі консультування психолог здійснює «переклад» тексту клієнта на мову власного підходу, складаючи конкретну карту/модель ситуації клієнта (схема 2).

Схема 2. Процес консультування

Досить часто запити клієнтів артикулюються як загальне незрозуміння причин, реального змісту ситуації, що склалася, і, відповідно, можливостей виходу з неї. На вербальному рівні це може звучати як: «Я вже нічого не розумію», «Я заплутався», «Я не можу знайти вихід», «Я не можу зрозуміти, що відбувається» і так далі. Незрозуміння підсилює тривогу і хвилювання, провокує людину на імпульсивні дії, «зриви». У такому контексті адекватне чітке розуміння і усвідомлення особистістю того, що відбувається, стає основним завданням побудови консультативного процесу.

Діяльнісний підхід містить конструкти, що дозволяють структурувати ситуацію клієнта, працювати з міжособистісними конфліктами і важкими «токсичними» переживаннями і страхами, дотримуючись чітких рамок і логіки.

Цю базову логіку в нашому випадку задають такі положення діяльнісної парадигми: єдність свідомості і діяльності; діяльність переживання і одиниці аналізу діяльності.

1. Єдність свідомості та діяльності по суті означає взаємодетермінованість змін, що виникають у свідомості особистості, та відповідних змін у структурі, змістовному наповненні та спрямованості її діяльності.

І, навпаки: структура діяльності, до якої залучена людина, знаходить своє відображення у структурі її свідомості, набуваючи специфічних форм. Так, декларовані цінності і задані щодо конкретної діяльності цілі в структурі свідомості оформляються в особистісні смисли; стандарти і нормативи діяльності трансформуються у власні специфічні завдання і технології; а конкретні ситуації життєдіяльності відображаються у свідомості як конкретна здатність (або її відсутність) ідентифікувати, оцінювати конкретну ситуацію життєдіяльності (Кунцевська, 2004). Ця єдність означає також, що розриви і протиріччя в реальній діяльності особистість переживає як власний внутрішній конфлікт.

Ситуація такого протиріччя, наприклад, є показовою у наступному клієнтському випадку.

Чоловік, 42 роки, працює соціальним працівником в центрі; до його обов'язків належить соціальний супровід одиноких людей похилого віку, які не можуть піклуватися про себе. Кілька років тому він пройшов реабілітацію від алкогольної залежності, після цього став соціальним працівником, а також веде групи анонімних алкоголіків. Про власну професію розповідає захоплено і пристрасно, що свідчить про високий рівень смислу і цінності професії. При цьому він вважає себе «поганим працівником», оскільки за власною оцінкою погано виконує свої обов'язки. Розповідаючи про це, він переривчасто дихав, стискав і розтискав руки. Виявилося, що за нормативами, він мусить відвідати певну кількість людей похилого віку на місяць, принести їжу, допомогти за необхідності по господарству. Окрім того, він, відчувавши потребу цих людей у спілкуванні, проводить з ними більше часу, розмовляючи з ними, слухаючи їх. Через це він «не вкладається» у відведені формальні рамки (які, до речі, не передбачають жодної взаємодії з людьми похилого віку окрім матеріальної соціальної допомоги). Таким чином, бачимо, що розрив у структурі діяльності – між цінностями професії (цінність особистості) та нормативами (формальна відсутність тих форм допомоги, які відповідають за реалізацію цінності) - переживається фахівцем як власний внутрішній конфлікт, що розгортається у переживанні себе «поганим працівником».

2. *Діяльність переживання* - наступне вихідне положення діяльнісної парадигми спрямована, за Ф.Ю. Василюком, «на подолання певного розриву життя, це - відновлювальна робота, що перетинає лінію реалізації життя ... це - процеси, спрямовані на забезпечення психологічної можливості реалізації життя» (Кунцевська, 2004). Василюк наголошує, що переживання неприпустимо прирівнювати до психічних функцій поруч із пам'яттю, сприйняттям, мисленням, уявою, емоціями. Переживання є *діяльністю, самотійним процесом*, що співвідносить суб'єкта зі світом і бере участь у вирішенні його реальних життєвих проблем. А, відповідно, психічні функції, зовнішні предметні дії та поведінкові реакції супроводжують переживання, стаючи засобами його реалізації (так само, як вони супроводжують будь-які зовнішні форми людської діяльності).

Значення інтрапсихічних та поведінкових процесів, що беруть участь у здійсненні переживання, може бути з'ясоване, виходячи з основної задачі, спрямованості переживання, а також із розуміння цілісної *роботи перетворення психологічного світу*, продукуюваної переживанням. Оскільки, переживання виявляється єдиним засобом такого перетворення.

Звертаючись до питання про носіїв (або «реалізаторів») переживання, Василюк звертається до аналізу зовнішніх дій суб'єкта: «Зовнішні дії втілюють роботу переживання не безпосередньо – досягненням певних предметних результатів, а *шляхом зміни свідомості суб'єкта* і загалом його психологічного світу. Ця поведінка іноді має ритуально-символічний характер, діючи в такому випадку через підключення індивідуальної свідомості до організуючих рух переживання особливих символічних структур, усталених у культурі й таких, що концентрують у собі досвід людського переживання типових подій та обставин життя» (Василюк, 1984).

Для консультативної практики розуміння переживання як особливого типу діяльності означає, що робота з ним може здійснюватися у тій самій логіці, що й аналіз будь-якої діяльності, тобто у напрямі послідовного

визначення/корекції/супроводу змісту, спрямованості, засобів та результату цього переживання.

3. *Одиниці аналізу діяльності*. Предметом діяльнісного аналізу в консультуванні стають позиції, цілі, ресурси, фрагменти структури діяльності, які дозволяють людині моделювати свою реальність як на рівні переживання («мені здається/ я відчуваю, що відбувається ось так»), так і на рівні фіксації фактів реальності. На виході ми отримуємо прояснення ситуації, котра стає точкою опори (або точкою відліку) для подальшої роботи.

Будь-який процес консультування передбачає, що ми будемо взаємодію стосовно проблемної ситуації, яку переживає клієнт. Проблема (на відміну від завдання) означає відсутність умов (правил, нормативів) для її вирішення, а отже — неможливість сформулювати, артикулювати її суть; відповідно, високий рівень напруги та тривоги клієнта і, врешті, інтенсивний емоційний фон — ніби індикатор переживання клієнтом проблеми.

Отже, найперша мета психологічного консультування — переведення проблеми у конкретні завдання, посильні для клієнта. Для цього консультант має провести клієнта через низку *етапів*: сканування ситуації, позиційний аналіз, проблематизація та фіксація протиріч, перепозиціонування й проектування нових схем діяльності.

1. *«Сканування» ситуації*: відновлення послідовності подій та фіксація фактів реальності (дії, події, рішення тощо), фактів психологічних (емоції, стани, переживання). У процесі консультант створює карту-схему події у прив'язці до емоцій, розшаровуючи їх та понижуючи у такий спосіб емоційний фон клієнта.

2. *Позиційний аналіз ситуації* — забезпечення й супровід процесів усвідомлення клієнтом власних цілей та завдань у даній ситуації.

Згідно з концепцією діяльності людина в системі соціальних відносин посідає певну позицію. Причому, позиція може змінюватися залежно від ситуації, цілей, мотивів і ресурсів, які особистість має у даний момент часу. Позиція фактично не залежить від статі, віку чи соціального статусу. Вона складається з комплексу ситуаційних та особистісних умов. Робочих позицій може бути кілька, проте актуальна домінуюча для особистості у певний момент часу (або в певній сфері відносин) може бути тільки одна.

Підставою для поділу на позиції може бути, наприклад, спрямованість дій / завдань: наприклад, деструктивні (руйнівні), творчі (продуктивні), виконавчі або дії відтворення. Позиція може бути активною — «я роблю», або пасивною — «зі мною відбувається» («я живу життя або життя живе мене?»). Позиція пов'язана з тим, чи лежить мета саме у процесі діяльності, чи поза її межами (так, що вона виявляється або самоціллю, або інструментом досягнення мети).

Таким чином виникають позиційні діади: творчість — руйнування; перетворення — завмирання; цілепокладання — підлеглість; управління — бунт; організація — хаос.

3. *Проблематизація та фіксація протиріч*. На цьому етапі консультант вводить конструкти способу дії й особистісного ресурсу та разом із клієнтом порівнює їх із позиціями на попередньому етапі.

Особливість конструктів у діяльнісному підході полягає в тому, що вони – ніби «пазли», за якими можна побачити, як працює система, і зрозуміти, де відбувається «збій». Можна також побачити, як при появі однієї позиції моментально з'являються інші, вибудовуються зв'язки та взаємини, котрі зазвичай вислизують від усвідомлення. Так, ототожнення себе із Захисником завжди передбачає існування Ворога та розгортання дій, що так чи інакше пов'язані з конфліктом. Крім того, якщо є Захисник, то має бути і «підзахисний» — те, що він оберігає від нападу. І якщо це людина, вона автоматично потрапляє до кластеру «Жертва».

Такі взаємодії можна аналізувати: і) з точки зору того, чи є ця позиційна схема осмисленим вибором особистості; ii) з точки зору узгодженості ресурсів, завдань та релевантності вибраних нею способів дії стосовно даної позиції.

До прикладу, клієнтка (30 років, незаміжня) переживає нещасливий роман із одруженим чоловіком, який триває близько семи років. Їхні стосунки починалися як тимчасова розвага, але стали регулярними. Це призвело до того, що в клієнтки виникає бажання «бути разом із ним», однак коханець не має наміру залишати дружину й дітей. Суперечливе переживання неможливості отримати бажане виштовхує її в інфантильний варіант «управлінської» позиції: «я хочу, аби він розлучився з дружиною», «я хочу бути для нього першою, важливішою за дітей!». Інфантилізм «управління» у даному випадку полягає у тому, що клієнтка претендує на управління кількома людьми в ситуації, не маючи реальних управлінських ресурсів – тобто, способів прямого впливу на дану ситуацію. Натомість, вона, переживаючи безпорадність, час від часу плаче і кричить на нього, шле повідомлення зі звинуваченнями та докорами. В результаті вона досягає протилежного ефекту – він починає її уникати; тож її тривога посилюється, переростаючи в паніку та виявляється у більш імпульсивній поведінці.

Позиціонування без забезпечення відповідними ресурсами породжує внутрішньо особистісний (а за спроби задіяти засоби управління, наприклад наказ, ще й міжособистісний) конфлікт, переживання безпорадності та сильної тривоги.

Консультант проблематизує позицію і звичні схеми дій клієнта із допомогою рефлексивних питань, а потім супроводжує переживання, усвідомлення та прийняття клієнтом виявлених протиріч і розривів.

Так, клієнт, незадоволений власною роботою, зі скаргами на постійну втому, з'ясовує, що левина частка його сил іде на боротьбу з «несправедливістю», а не на виконання своїх професійних обов'язків. І ця його втома пов'язана з бунтарською позицією стосовно системи, що понижає його працездатність та задоволення колись улюбленою роботою.

4. *Перепозиціонування і проектування нових схем діяльності.* Перехід на цей етап можливий лише після того, як клієнт навчиться самостійно спостерігати й фіксувати протиріччя в ситуації власної життєдіяльності.

Консультант вибудовує взаємодію так, що клієнт переглядає поточну непрацюючу позицію, цілі чи спосіб дії та формує вимоги до нових позицій, цілей та засобів, які, на його думку, є ефективнішими і конструктивнішими. За тим відбувається серія проб, після яких клієнт вносить низку коректив до схеми діяльності.

Висновки:

1. Діяльнісний підхід зазнав низки трансформацій і став концептуальною рамкою в першу чергу для дослідницьких та прикладних типів практик. Лише кілька десятиліть тому виникли теоретико-методологічні підстави для появи практик психологічної допомоги. При цьому, розвиток консультування у діяльнісній парадигмі відбувався переважно в контексті освітнього процесу (психолого-педагогічне консультування).
2. Позиція психолога у консультативній взаємодії забезпечується не лише його фаховою підготовкою, але його концептуальною психологічною моделлю. У процесі консультування психолог здійснює «переклад» тексту клієнта на мову власного підходу, складаючи конкретну карту/модель ситуації клієнта.
3. Консультування у діяльнісному підході відповідно до нашої моделі, здійснюється у кілька етапів: сканування ситуації, позиційний аналіз, проблематизація та фіксація протиріч, перепозиціонування й проектування нових схем діяльності.
4. Застосування діяльнісних конструктів у консультативній практиці підвищують структурованість процесу, дозволяючи консультанту та клієнту утримувати його логіку і загальний смисл.
5. Безумовно, діяльнісний підхід у психологічній практиці консультування потребує подальших методологічних розробок — зокрема, розробка протоколів консультативних сесій та непараметричних методів діагностики просування клієнта.
6. Актуальна нині тенденція західних психологічних шкіл утримувати рамку *evidence-based practice* (доказової практики) відкриває широкі можливості для діялісного підходу та його реальну перспективу сформувати сильну психологічну школу поряд з уже відомими класичними психотерапевтичними школами.

Література

1. Василюк, Ф.Е. (2007). Опыт построения психотехнической системы. *Вестник практической психологии образования*, 3, 27–41.
2. Василюк, Ф.Е. (1984). *Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций)*. Москва.
3. Диспозиции: Сборник статей участников семинара «Управленческие и методологические практики». (2011). Москва.
4. Зарецкий, В.К. (2013). Становление и сущность рефлексивно-деятельностного подхода в оказании консультативной психологической помощи. *Консультативная психология и психотерапия*, 2, 8–37.
5. Кунцевська, А.В. (2004). Психологічні моделі інтраперсональних конфліктів (до проблеми інтраперсональних конфліктів у діяльності соціальних працівників). *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Соціологія. Психологія. Педагогіка*, 20–21, 48–54.
6. Суворова, Г.А. (2006). *Деятельностный подход к психологическому консультированию в образовании: системогенетическая парадигма*. Москва: Прометей.
7. Щедровицкий, Г.П. (1987). *Схема мыследеятельности — системно-структурное строение, смысл и содержание*. Москва.

8. Engeström, Y. (2009). The future of activity theory: A rough draft. In A. Sannino, H. Daniels, & K. Gutierrez (Eds.), *Learning and expanding with activity theory* (pp. 303-328). New York, NY: Cambridge.
9. Hashim, N. H. & Jones, M. L. (2007). Activity Theory: A framework for qualitative analysis. <http://ro.uow.edu.au/commpapers/408>

References

1. Vasilyuk, F.Ye. (2007). Opyt postroyeniya psikhotehnicheskoy sistemy. [Experience in Building a Psychotechnical System]. *Vesnik prakticheskoy psikhologii obrazovaniya*, 3, 27–41. (in Russian)
2. Vasilyuk, F.Ye. (1984). *Psikhologiya perezhivaniya. Analiz preodoleniya kriticheskikh situatsiy*. [Psychology of Grief (Analysis of Overcoming Critical Situations)]. Moskva: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta. (in Russian)
3. *Dispozitsii: Sbornik statey uchastnikov seminara «Upravlencheskiye i metodologicheskiye praktiki»* [Dispositions: Collection of Articles by the Participants of the Seminar «Management and Methodological Practices»]. (2011). Moskva. (in Russian)
4. Zaretskiy, V.K. (2013). Stanovleniye i sushchnost refleksivno-deyatelnostnogo podkhoda v okazanii konsul'tativnoy psikhologicheskoy pomoshchi. [Formation and Essence of the Reflexive-Activity Approach in Counseling]. *Konsultativnaya psikhologiya i psikhoterapiya*, 2, 8–37. (in Russian)
5. Kuntsevska, A.V. (2004). Psikhologichni modeli intrapersonalnikh konfliktiv (do problemi intrapersonal'nikh konfliktiv u diyal'nosti sotsialnikh pratsivnikiv). [Psychological models of Intrapersonal Conflicts (The Problem of Intrapersonal Conflicts Among Social Workers)]. *Visnik Kiivskogo natsionalnogo universitetu im. Tarasa Shevchenka. Sotsiologiya. Psikhologiya. Pedagogika*, 20–21, 48-54. (in Ukrainian)
6. Suvorova, G.A. (2006). *Deyatel'nostnyy podkhod k psikhologicheskomu konsul'tirovaniyu v obrazovanii: sistemogeneticheskaya paradigma*. [An Activity-Based Approach to Psychological Counseling in Education: A System-Genetic Paradigm]. Moskva: Prometey. (in Russian)
7. Shchedrovitskiy, G.P. (1987). Skhema mysledeyatelnosti — sistemno-strukturnoye stroyeniye, smysl i soderzhaniye. [The Scheme of Thought Activity - Systemic Structure, Meaning And Content]. Moskva. (in Russian)
8. Engeström, Y. (2009). The future of activity theory: A roughdraft. In A. Sannino, H. Daniels, & K. Gutierrez (Eds.), *Learning and expanding with activity theory* (pp. 303-328). New York, NY: Cambridge.
9. Hashim, N.H. & Jones, M.L. Activity Theory: A framework for qualitative analysis 2007. <http://ro.uow.edu.au/commpapers/408>

Відомості про автора

Кунцевська Анастасія, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Kuntsevska, Anastasiia, PhD, Assoc. Prof., Department of Social Rehabilitation and Social Pedagogy, Kyiv National Taras Shevchenko University, Faculty of Psychology, Kyiv, Ukraine.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0456-6234>

E-mail: a.kuntsevska@knu.ua

*Отримано 20 липня 2020 р.
Рецензовано 10 серпня 2020 р.
Прийнято 21 серпня 2020 р.*